

۱۱۴۰

آشنایی اجمالی با فقه

دیرایش دوم
با تجدید نظر و اضافات

مؤلف:

محمد اسماعیل نوری

دفتر انتشارات اسلامی

وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

نوری، محمد اسماعیل، ۱۳۲۷ ه. ش.
 آشنایی اجمالی با فقه / تألیف محمد اسماعیل نوری / قم
 جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴.
 ۱۹۲ ص. (جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات
 اسلامی؛ ۱۱۴۰).

شابك ۱ - ۶۷۸ - ۴۷۰ - ۹۶۴

ISBN 964 - 470 - 678 - 1

عنوان به انگلیسی:

Familiarity Wit Fegnn Mohammad Esmaeel Nori.

کتابنامه: ص. ۱۸۸ - ۱۹۲؛ همچنین به صورت زیرنویس:
 ۱ - فقه - بررسی و شناخت. ۲ - فقه جعفری - راهنمای آموزشی.
 ۳ - فقه - رساله عملیه.

۲۹۷/۳۲

BP / ۱۸۱ / ۹۵

آشنایی اجمالی با فقه

□ مؤلف:	محمد اسماعیل نوری
□ موضوع:	فقه
□ قطع:	رقعی
□ نوبت چاپ:	دوم (اول این ناشر)
□ چاپ و نشر:	دفتر انتشارات اسلامی
□ تعداد مجلدات:	یک جلد
□ تعداد صفحات:	۱۹۲
□ تاریخ انتشار:	بهار ۱۳۸۴
□ شمارگان:	۱۰۰۰

دفتر انتشارات اسلامی

وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

فهرست

صفحه	عنوان
۱۳	■ مقدمه ناشر
۱۴	■ مقدمه مؤلف
۱۷ و ۱۸	● فصل اول: علم فقه
۱۸	✧ مفهوم فقه
۲۰	✧ تعریف علم فقه
۲۰	✧ موضوع علم فقه
۲۱	✧ منابع فقه
۲۱	✧ ۱- قرآن
۲۲	✧ ۲- سنت
۲۳	✧ ۳- اجماع
۲۳	✧ ۴- عقل
۲۵	✧ رابطه فقه و اصول فقه
۲۵	✧ آشنایی مختصر با علم اصول فقه
۲۵	✧ تعریف علم اصول
۲۶	✧ غایت علم اصول فقه

- ☆ موضوع علم اصول فقه ۲۶
- ☆ مباحث علم اصول فقه ۲۷
- ☆ اهمیت علم فقه ۲۷
- ☆ چند پرسش ۲۹
- فصل دوم: تاریخچه فقه ۳۰ و ۳۱
- ☆ سیر تاریخی و مراحل تطوّر فقه ۳۱
- ☆ ادوار فقه ۳۲
- ☆ ۱- دوره تشریع ۳۲
- ☆ ۲- دوره تبیین و تدوین فقه ۳۳
- ☆ ۳- دوره تبویب و دسته بندی روایات فقهی ۳۴
- ☆ ۴- دوره توسعه مسائل فقهی ۳۵
- ☆ ۵- دوره استدلال ۳۵
- ☆ ۶- دوره گسترش استدلال و تنقیح مباحث فقهی ۳۶
- ☆ ۷- دوره رشد و تکامل فقه ۳۷
- ☆ ۸- دوره تدقیق و ژرف اندیشی در مباحث فقهی ۳۸
- ☆ ۹- دوره تلخیص مباحث فقهی ۳۹
- ☆ ۱۰- دوره کاربرد همه جانبه فقه ۴۰
- ☆ چند پرسش ۴۲
- فصل سوم: آشنایی با اصطلاحات فقهی ۴۳ و ۴۴
- ☆ حکم ۴۵
- ☆ تقسیمات حکم ۴۵
- ☆ حکم تکلیفی ۴۵
- ☆ حکم وضعی ۴۶
- ☆ انواع حکم وضعی ۴۶
- ☆ رابطه حکم تکلیفی و وضعی ۴۷
- ☆ تقسیمات واجب ۴۷

☆ ۱- واجب عینی و کفایی	۴۸
☆ ۲- واجب تعبّدی و توصّلی	۴۸
☆ ۳- واجب تعینی و تخییری	۴۸
☆ ۴- واجب نفسی و مقدّمی	۴۹
☆ ۵- واجب موقّت و غیر موقّت	۴۹
☆ ۶- واجب مشروط و مطلق	۴۹
☆ فتوا	۵۰
☆ احتیاط	۵۱
☆ راه تشخیص احتیاط واجب از مستحب	۵۱
☆ چند پرسش	۵۳
● فصل چهارم: گستره فقه و جامعیت آن	۵۴ و ۵۵
☆ تقسیمات فقه	۵۷
☆ تأملی در دسته بندیها	۶۰
☆ چند پرسش	۶۲
● فصل پنجم: عبادات	۶۳ و ۶۴
☆ ۱- کتاب الطهارة	۶۴
☆ وضو	۶۵
☆ شرایط وضو	۶۶
☆ موارد وجوب وضو	۶۷
☆ موارد استحباب وضو	۶۸
☆ غسل	۶۹
☆ غسلهای واجب	۶۹
☆ کیفیت انجام غسل	۷۰
☆ تیمّم	۷۱
☆ موارد تیمّم	۷۳
☆ ۲- کتاب الصلاة	۷۳

- ☆ الف - نمازهای واجب ۷۴
- ☆ ب - نمازهای مستحب ۷۵
- ☆ ۳ - کتاب الزکاة ۷۶
- ☆ موارد وجوب زکات ۷۸
- ☆ مصارف زکات ۷۹
- ☆ ۴ - کتاب الخمس ۷۹
- ☆ ۵ - کتاب الصوم ۸۲
- ☆ اقسام روزه ۸۲
- ☆ روزه‌های مستحب ۸۳
- ☆ روزه‌های مکروه ۸۴
- ☆ روزه‌های حرام ۸۴
- ☆ ۶ - کتاب الإعتکاف ۸۵
- ☆ ۷ - کتاب الحج ۸۶
- ☆ ۸ - کتاب العمره ۸۹
- ☆ بیان اعمال عمره و حج با رمز ۹۱
- ☆ ۹ - کتاب الجهاد ۹۲
- ☆ اقسام جهاد ۹۳
- ☆ جهاد ابتدایی و دفاعی ۹۳
- ☆ یک نکته ۹۴
- ☆ جهاد داخلی و خارجی ۹۶
- ☆ جهاد با نفس ۹۶
- ☆ ۱۰ - کتاب الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر ۹۸
- ☆ معنای امر به معروف و نهی از منکر ۹۸
- ☆ اهمّیت امر به معروف و نهی از منکر ۹۹
- ☆ چند پرسش ۱۰۲
- فصل ششم: عقود ۱۰۳ و ۱۰۴

- ☆ ۱ - کتاب التجاره ۱۰۴
- ☆ انواع بيع ۱۰۵
- ☆ ربا وانواع آن ۱۰۶
- ☆ ۲ - کتاب الرهن ۱۰۸
- ☆ ۳ - کتاب المفلس ۱۰۹
- ☆ ۴ - کتاب الحجر ۱۰۹
- ☆ ۵ - کتاب الضمان ۱۱۰
- ☆ الف - حواله ۱۱۱
- ☆ ب - كفالت ۱۱۱
- ☆ ۶ - کتاب الصلح ۱۱۱
- ☆ ۷ - کتاب الشريكة ۱۱۲
- ☆ انواع شرکتهای عقدی ۱۱۳
- ☆ ۸ - کتاب المضاربه ۱۱۵
- ☆ ۹ - کتاب المزارعه والمساواة ۱۱۵
- ☆ الف - مزارعه ۱۱۵
- ☆ ب - مساقيات ۱۱۶
- ☆ تشابه و تفاوت مضاربه، مزارعه و مساقيات ۱۱۶
- ☆ تفاوت مضاربه، مزارعه و مساقيات باری خوارى ۱۱۶
- ☆ ۱۰ - کتاب الوديعه ۱۱۷
- ☆ امانت مالکى و امانت شرعى ۱۱۹
- ☆ ۱۱ - کتاب العاربه ۱۲۰
- ☆ ۱۲ - کتاب الاجاره ۱۲۱
- ☆ ۱۳ - کتاب الوکاله ۱۲۲
- ☆ ۱۴ - کتاب الوقوف والصدقات ۱۲۳
- ☆ الف - وقف ۱۲۳
- ☆ ب - صدقه ۱۲۵

- ☆ ۱۵ - کتاب السُّکْنی والحبس ۱۲۶
- ☆ ۱۶ - کتاب الهبات ۱۲۷
- ☆ ۱۷ - کتاب السبق والرمایه ۱۲۹
- ☆ ۱۸ - کتاب الوصیّه ۱۳۰
- ☆ ۱۹ - کتاب النکاح ۱۳۲
- ☆ چند پرسش ۱۳۴
- فصل هفتم: ایقاعات ۱۳۵ و ۱۳۶
- ☆ ۱ - کتاب الطلاق ۱۳۶
- ☆ الف - طلاق رجعی ۱۳۷
- ☆ ب - طلاق بائن ۱۳۷
- ☆ ۲ - کتاب الخُلْع والمباراة ۱۳۸
- ☆ الف - خلع ۱۳۸
- ☆ ب - مبارات ۱۳۹
- ☆ ۳ - کتاب الظهار ۱۳۹
- ☆ ۴ - کتاب الایلاء ۱۴۰
- ☆ ۵ - کتاب اللعان ۱۴۱
- ☆ آثار لعان ۱۴۲
- ☆ ۶ - کتاب العتق ۱۴۳
- ☆ ۷ - کتاب التّدبیر والمکاتبه والاستیلا ۱۴۴
- ☆ ۱ - تدبیر ۱۴۴
- ☆ ۲ - مکاتبه ۱۴۴
- ☆ ۳ - استیلا ۱۴۵
- ☆ ۸ - کتاب الإقرار ۱۴۵
- ☆ ۹ - کتاب الجعالة ۱۴۷
- ☆ ۱۰ - کتاب الأیمان ۱۴۸
- ☆ ۱۱ - کتاب النذر ۱۴۹

- ☆ ۱- نذر شکر ۱۵۰
- ☆ ۲- نذر زجر ۱۵۰
- ☆ ۳- نذر مطلق و بدون شرط ۱۵۰
- ☆ متعلق نذر ۱۵۰
- ☆ چند پرستش ۱۵۲
- فصل هشتم: احکام ۱۵۳ و ۱۵۴
- ☆ ۱- کتاب الصيد والذباحه ۱۵۴
- ☆ الف - شکار کردن ۱۵۵
- ☆ ب - سر بریدن ۱۵۵
- ☆ ۲- کتاب الأطعمة والأشربة ۱۵۶
- ☆ الف - حیوانی ۱۵۷
- ☆ ب - غیر حیوانی ۱۵۸
- ☆ ۳- کتاب الغصب ۱۵۹
- ☆ ۴- کتاب الشفعه ۱۶۱
- ☆ ۵- کتاب احیاء الموات ۱۶۲
- ☆ تکتة اخلاقی ۱۶۳
- ☆ ۶- کتاب اللقطه ۱۶۵
- ☆ الف - انسان ۱۶۵
- ☆ ب - حیوان ۱۶۵
- ☆ ج - اشیای بی جان ۱۶۶
- ☆ ۷- کتاب الفرائض ۱۶۷
- ☆ موانع ارث ۱۷۰
- ☆ ۸- کتاب القضاء ۱۷۱
- ☆ ارکان قضاوت ۱۷۱
- ☆ ویژگیهای قاضی ۱۷۲
- ☆ ۹- کتاب الشهادات ۱۷۴

- ❖ ۱۰ - کتاب الحدود والتعزیرات ۱۷۷
- ❖ الف - حدّ زنا ۱۷۸
- ❖ ب - حدّ لواط ۱۷۸
- ❖ ج - حدّ قذف ۱۷۹
- ❖ د - حدّ شرب مسکر ۱۷۹
- ❖ هـ - حدّ سرقت (دزدی) ۱۷۹
- ❖ و - حدّ محارب ۱۸۰
- ❖ ۱۱ - کتاب القصاص ۱۸۱
- ❖ ۱ - جنایت عمدی ۱۸۲
- ❖ ۲ - شبه عمد ۱۸۲
- ❖ ۳ - خطای محض ۱۸۳
- ❖ ۱۲ - کتاب الدیات ۱۸۳
- ❖ دیه اعضای بدن ۱۸۶
- ❖ کفّاره قتل ۱۸۶
- ❖ چند پرشش ۱۸۷
- ❖ منابع و مآخذ ۱۸۸

اسلام به عنوان دینی کامل و صالح، به همه نیازهای انسان در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی پاسخ داده و نیز اصول اعتقادی و فروع عملی او را با تکیه بر مبانی عقلی و نقلی بیان نموده است.

تنها در سایه علم و عمل به دستورات و رهنمودهای اسلام عزیز و حرکت بر صراط روشن آیین محمدی صلی الله علیه و آله می توان به رشد، کمال و سعادت دست یافت. بنابراین، فراگیری احکام ضروری اسلام، تکلیف و مسؤولیتی است که هر مسلمان باید بدان عمل نماید.

فقه، متکفل ارائه برنامه عملی و روزمره زندگی انسان در تمام زمینه هاست. امام خمینی ره چه زیبا فرموده است: «فقه، تئوری واقعی و کامل اداره انسان از گهواره تا گور است» (صحیفه نور: ۹۸/۲۱).

مؤلف محترم در این مجموعه طحّی چند فصل، با انگیزه تدریس در مراکز علمی، عمده مسائل فقهی را به طور مختصر بر اساس ابواب و تقسیم بندی اثر استاد شهید آیه الله مطهری، بیان نموده است.

این دفتر پس از بررسی، ویرایش و اصلاحاتی، آن را طبع و در اختیار علاقه مندان می گذارد. امید است مقبول حق تعالی قرار گیرد.

دفتر انتشارات اسلامی

وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

مقدمه مؤلف

الحمد لله رب العالمين والصلاة على رسوله محمد وآله الطيبين
الاطهار واللعن على اعدائهم من الآن الى قيام يوم الدين.

«فقه» علمی است که در آن، برنامه جامع و کامل زندگی بشری در این
جهان بیان شده است؛ یعنی دستور العمل همه وظایف انسان - اعم از فردی،
اجتماعی، عبادی، سیاسی، اقتصادی و... - در آن مشخص شده است.

از این رو، بر همگان لازم و ضروری است که با این علم جامع در
حد تأمین نیازهای خود، آشنایی (از راه اجتهاد یا تقلید) داشته باشند تا
بتوانند در صحنه زندگی، به درستی عمل نمایند. فقهای اسلام - رضوان الله
علیهم - از زمان معصومین (علیهم السلام) تا به امروز کوشیده اند که مسائل مختلف
فقهی را از میان آیات و روایات متعدد استخراج کرده و هر کدام را در
باب مناسب خود قرار داده و تنظیم و تبویب نمایند.

این کتاب، تحت عنوان «آشنایی اجمالی با فقه» با استفاده و الهام از بخش
فقه کتاب «آشنایی با علوم اسلامی»، اثر استاد شهید آیه الله مرتضی مطهری

نگاشته شده و جهت سهولت کار دانش‌پژوهان، با مشخصات زیر تنظیم شده است:

- ۱- در تبویب مسائل فقهی، همچنین در تقسیم و دسته‌بندی ابواب آن، از روش محقق حلی در کتاب شرایع الاسلام پیروی شده است.
- ۲- در معرفی هر باب تنها به بیان کلیات آن پرداخته و از توضیح مسائل و جزئیات آن خودداری شده است.
- ۳- در هر باب سعی شده است که تنها مطالب مورد اتفاق فقها بیان گردد و در مواردی که بیان مطلب مورد اختلاف ضروری بوده فتوای بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت آیه الله العظمی امام خمینی رحمته الله ملاک و معیار قرار داده شده است.
- ۴- این کتاب، با هدف آموزش و به عنوان کتاب درسی جهت تدریس در دوره کاردانی تدوین یافته است، از این رو، مطالب کتاب به گونه‌ای ارائه شده که نیازمند بیان استاد می‌باشد.
- ۵- در پایان هر فصل، سؤالهایی طرح شده است که خواننده را به تدبّر در مطالب تشویق نماید.
- ۶- در تدوین کتاب حاضر، بیشتر، منابع فقهی و روایی به ویژه شرایع الاسلام، شرح لمعه، تحریر الوسیله، وسایل الشیعه و... مورد مراجعه بوده است که منابع مورد استفاده در پاورقی ذکر گردیده است. شایسته است که دانشجویان عزیز، ضمن آشنایی با هر باب فقهی در این کتاب، مسائل آن را نیز در رساله توضیح المسائل مرجع تقلید خودشان به دقت مطالعه نمایند تا فایده آن بیشتر باشد.

ضمناً کتاب حاضر، تاکنون چندبار به صورت جزوه درسی و یکبار به صورت کتاب، تحت عنوان «آشنایی با فقه» چاپ گردیده و به پیشنهاد اداره کل تربیت معلّم و آموزش نیروی انسانی، از سوی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، به عنوان منبع اصلی درس «فقه و احکام» جهت رشته دینی و عربی دوره کاردانی مراکز تربیت معلّم معرفی شده است. در چاپ جدید نیز با توجه به تجربه تدریسهای مکرری که توسط این جانب در مرکز تربیت معلّم آیه الله طالقانی قم و دیگر مراکز آموزشی انجام گرفته و پیشنهادهای مفید مدرّسان محترمی که این کتاب را تدریس فرموده‌اند، با تجدید نظر و اضافات لازم، چاپ گردید؛ از مدرّسان و دیگر خوانندگان محترم تقاضا می‌شود هرگونه نقص و کاستیهای این کتاب را به مؤلف یا به ناشر محترم تذکر دهند.

در خاتمه، از همه دست‌اندرکاران دفتر انتشارات اسلامی؛ وابسته به جامعه مدرّسین حوزه علمیّه قم و کسانی که در تکمیل این اثر، قدمی برداشته‌اند تشکر می‌کنم. خداوند به همه ما توفیق شناخت و عمل به احکام مقدّس اسلام را عنایت فرماید. اَللّٰهُمَّ وَفَّقْنَا لِمَا نَحِبُّ وَتَرْضٰی.

حوزه علمیّه قم

محمّد اسماعیل نوری

۱۳۸۳/۱۱/۱۲